

20. De slag bij Quatre Bras.²

Vrijdag 16 juni, Nivelles.

‘Sergeant....hé sergeant !?’

Ergens ver weg riep iemand. Iemand die me nu bovendien ook nog wakker schudde.

‘Eh..ja wat?’ mompelde ik.

‘Er zijn marsorders sergeant, maak te mannen wakker, maar zeg dat ze zo min mogelijk geluid maken’ zei luitenant Cantzlaar terwijl hij al verder liep om de rest van het peloton wakker te maken.

Ik had het idee dat ik net mijn ogen dicht had gedaan, en nu alweer wakker was. Het moest ergens midden in de nacht zijn, maar nog niet al te lang nadat we waren gaan slapen. Ik rekte me uit, duwde mijn rug in verband zoals dat meestal nodig was na het slapen op de grond, en maakte de mannen wakker. Bij het licht van het nog smeulende kampvuur keek ik op mijn horloge en zag dat het bijna twee uur in de nacht was. De manschappen waren volgens de instructies allemaal nog aangekleed en dus stonden we binnen een paar minuten opgesteld in het donker. Het was doodstil, de meeste jongens stonden wat versuft voor zich uit te kijken. Luitenant Cantzlaar stond voor het peloton.

---

² De slagen van Quatre Bras en Waterloo waren het onderwerp van een vijf jaar durende studie die uitgebreid op www.8Militia.net is beschreven. Dit boek volgt de slagen zoals aldaar beschreven.

‘Luister mannen, kapitein Hogendorp van de staf van de 1ste brigade was hier zojuist en we hebben orders om direct te vertrekken. We gaan naar het oosten en moeten dus dwars door Nivelles. Maar we willen de burgers niet allemaal wakker maken, dus zet je uitrusting zo goed mogelijk vast. Ik wil geen gerammel.’

‘Waar gaan we heen luitenant?’ vroeg Eringaard.

‘Ik heb geen idee sergeant, ik weet verder niet meer dan jullie.’

We liepen dwars door de stad, recht over het marktplein in het centrum. Even verderop voegde het 27ste Jager bataljon zich bij ons. Er werden schijnbaar meerdere onderdelen verzameld. De stad was slecht verlicht maar gelukkig kwam de maan af en toe te voorschijn. Bij de poort aan de oostkant, de poort van “Namur”, stonden enkele ruiters ons op te wachten. Toen we voorbij liepen herkende ik de luitenant-generaal de Perponcher, de commandant van onze divisie, en zijn staf. Dit was serieus. Die mannen kwamen niet voor niets midden in de nacht hun bed uit. We kregen geen bevelen om te salueren of op een andere manier hun de eer te bewijzen waarvan men doorgaans vond dat die bij hun positie paste. Dus liepen we zo stil mogelijk langs. Buiten de poort versnelde de pas. Het 27ste jagers liep voorop, gevolgd door ons bataljon, waarbij onze eigen 6de compagnie de colonne sloot. Direct achter ons reed Generaal De Perponcher met zijn kleine staf. Af en toe kon ik delen van het gesprek opvangen. De Generaal was niet helemaal tevreden met de snelheid waarop we marcheerden, maar De Perponcher benadrukte dat we in deze situatie in ieder geval niet teveel mannen kwijt zouden raken als achterblijvers. Ook omdat hij schijnbaar niet zeker was wat er de volgende dag dan met de achterblijvers zou gebeuren. Die zouden dan wel eens in Franse handen kunnen vallen. Ik zag dat meerdere manschappen dezelfde opmerkingen ook hadden gehoord, en zichtbaar zenuwachtig hun geweer nog maar eens stevig om de schouder hingen. Als de Fransen zo dichtbij waren konden we alles verwachten.

Plotseling stopte de soldaten voor ons. Er klonken geen bevelen want het was nog steeds stil in de colonne. Hier en daar klonken binnensmonds wat vloeken van zenuwachtige manschappen die

tegen hun voorgangers botsten. Het was nog altijd donker en we zagen bijna niets.

Ergens voor ons klonk hoefgetrappel. Paarden. Maar er klonken geen schoten, dus was er schijnbaar weinig aan de hand. Een stafofficier te paard kwam uit het donker te voorschijn, uit de richting van de voorkant van de colonne. Hij werd gevolgd door een grote groep ruiters. Ze kwamen vlak naast ons tot stilstand. Ik herkende de uniformen niet. Ze droegen lange blauwe jassen tot aan de knie, met gele omslagen en rode epauletten. Ze hadden een rood met geel gestreepte band rond hun middel en een simpele zwarte sjako zonder enige decoratie, behalve dan een simpel wit kruis op de voorkant, dat er zo te zien gewoon was opgeschilderd. Hun commanderende officier, richtte het woord tot luitenant-generaal Perponcher. Die zag er natuurlijk ook duidelijk uit als een hoge officier met zijn zware epauletten.

‘Luitenant Von Sellin, 2de Silezische Huzaren regiment, 1ste brigade van het 4de Pruisische cavalerie corps, om u te dienen generaal’ zei hij beleefd. Het waren dus Pruisen. Die hadden we nog niet vaak gezien, maar we wisten dat ze ergens naar het oosten waren gelegerd.

‘Luitenant-generaal Perponcher, commandant van de 2de Nederlands-Belgische divisie, luitenant. En waar komen jullie zo ineens vandaan?’

‘Eh, we waren op verkenning en zijn wat afgedwaald in het donker generaal’.

‘Luitenant, wij hebben geen cavalerie voorhanden op dit moment. Kunt u zich onder mijn bevel plaatsen? En u hebt vast ook wel het één en ander te vertellen over de posities van uw leger denk ik?’

‘Jawel generaal, zei de luitenant.

‘Goed dat is dan geregeld. Volgt u ons colonne maar Luitenant!’

‘We marcheerden in een snel tempo met beide bataljons door de nacht. Deze keer over een behoorlijk goede weg. Het was moeilijk te zien waar we precies waren maar toen we door Houtain-Le-Val kwamen snapte ik dat we op weg waren naar Quatre Bras. Deze weg hadden we al eerder gelopen. Als Quatre Bras ons doel zou zijn betekende dat een mars van ongeveer tien kilometer. We liepen ook

in de richting van waaruit we gisteren het kanon- en geweervuur hadden gehoord. Het duurde niet lang voordat de meeste soldaten één en ander ook in de gaten hadden en hier en daar werd gefluisterd. Dat werd door de officieren echter snel de kop in gedrukt. Ten tijde van mogelijke oorlogsdreiging kon je maar beter het praten onder de soldaten beperken, anders maakten ze elkaar bang en zenuwachtig. En dat was helemaal het geval als ze nog niet getest waren in een echte veldslag. We liepen afwisselend in de gewone en in de gezwinde pas waarbij de officieren steeds goed oplette dat er geen manschappen uitvielen. Iedereen moest volgen. Maar hier hadden we voor getraind. Het was te donker om op mijn horloge te kijken maar na een behoorlijke mars stopte de kleine colonne plotseling. We waren op een wachtpost gestuit van Nassau troepen, manschappen van de 2de brigade van onze divisie. Waar we stilstonden was een groot bos aan de rechterkant, ik herkende het als het bos van Bossu, dat vlak bij Quatre Bras was gelegen. Het was het enige grote bos langs deze weg, dus dat kon niet missen. Na enig overleg tussen De Perponcher en, naar wat later bleek, de prins van Saxe-Weimar, de commandant van de 2de brigade, mochten we langs de weg in de berm gaan zitten. Het gras was vochtig, maar dat deerde ons niet. Het was nog altijd verboden om te praten en we moesten alle bekking omhouden. Het was toen vier uur in de morgen en nog altijd pikdonker. De bataljons mochten het zich gemakkelijk gaan maken in de velden naast de weg. Er mocht nu wel gepraat worden, maar enkel fluisterend. Luitenant Cantzlaar kon ons melden dat de Fransen nog geen vier kilometer naar het zuiden zaten en dat het belangrijk was om ze niet te laten weten dat er zojuist nieuwe troepen waren aangekomen. Hij melde ook dat er gisteren wat kleine schermutselingen hadden plaatsgevonden tussen onze Nassau troepen en de Fransen. Maar dat het duidelijk was geweest dat de Fransen enkel een verkenningsactie hadden uitgevoerd. Als zij intussen ook versterkingen hadden gekregen kon het weleens een hete dag worden. Die mededeling maakte de jonge soldaten in het peloton er niet geruster op. 'Sergeant u denkt toch niet dat we echt in een gevecht betrokken raken? We hebben geen enkele ervaring in

vergelijking met die daar in het zuiden, en de Fransen zijn bovendien vast met veel meer soldaten?’ vroeg een soldaat.

‘En ze zullen de Militie toch niet het gevecht in sturen? Waarom niet eerst de Nassau troepen of de jagers?’ vroeg een ander.

‘Jullie hoeven je echt geen zorgen te maken mannen. Zelfs als we in een gevecht verzeild raken dan moet je op onze training vertrouwen. We hebben daar met z’n allen genoeg tijd in gestoken. Vergeet ook niet dat van elke honderd mannen in ons bataljon er negenendertig met ervaring zijn. Die hebben dit al eerder meegemaakt. Dus kijk dan maar gewoon hoe zij het doen. We hebben ook goede onderofficieren en de hogere officieren hebben ook al eerder met dit bijltje gehakt. Ik denk niet dat het veel verschil maakt of ze Nassau troepen, de jagers of ons gebruiken. Alle bataljons zijn ongeveer even ervaren en even goed geoefend. Maar bovenal doen we dit samen! Ik zal jullie helpen, en jullie helpen mij. Dat is onze beste kans in een gevecht. En mij maakt het niet uit hoe goed of hoe slecht de Franse soldaten zijn, we schoppen ze gewoon terug naar Frankrijk!’

Met soortgelijke woorden stelde ik ook andere groepjes soldaten wat gerust en ik zag dat sergeants overal om me heen hetzelfde deden. Woesthof assisteerde daarbij de wat meer onervaren sergeants. De meeste luitenants zaten gewoon tussen de manschappen en luisterde mee, zij het zogenaamd wat ongeïnteresseerd. Maar natuurlijk waren zij net zo gespannen. Sommige van hun waren zelf nog heel jong en hadden geen enkele ervaring. De kapiteins zaten even verderop bij luitenant-kolonel De Jongh, ze kregen schijnbaar de laatste instructies. Ook zij zaten gewoon in het natte gras. De Jongh was de enige die een houtblok als stoel tot zijn beschikking had.

Rond vijf uur, toen de zon nog niet te zien was maar de hemel al wel kleurde en de nieuwe dag aankondigde, moesten we ons weer opstellen op de weg. De colonne, met het 27ste jagers opnieuw voorop, zette zich in beweging richting Quatre Bras zelf, pakweg tweehonderd meter verder. Midden tussen de vijf gebouwen en de enige herberg van het gehucht was de kruising waaraan Quatre Bras zijn naam te danken had. Ik zag enkele soldaten een schietgebedje

prevelen en een kruisje slaan, in de hoop dat we niet rechtsaf zouden afslaan, richting het zuiden. Dat is waar de Fransen waren. Maar helaas, aan de voorkant van de colonne klonk het bevel “rechts zwenkt!...Mars!” en het 27ste jagers ging rechtsaf. Soldaat Madoe keek me verschrikt aan, maar ik trok enkel mijn wenkbrauwen op en glimlachte een beetje alsof ik wilde zeggen ‘we zien wel, maak je geen zorgen’.

Maar Madoe had geluk want zodra de voorkant van ons bataljon bij de kruising was aangekomen werden we linksaf gestuurd. Na ongeveer honderd meter werden we opnieuw links het veld in gestuurd. Kapitein Thomson kwam melden dat we ons wederom gereed moesten houden voor vertrek maar dat we wel de uitrusting af mochten doen. De meeste soldaten gingen direct met hun hoofd op hun ransel liggen en deden de ogen dicht. We waren al op vanaf twee uur en hadden ook dáárvóór weinig geslapen. Er waren er echter maar weinig die de slaap konden vatten. Allemaal begonnen we te beseffen dat het vandaag wel eens op vechten zou kunnen aankomen. Of de Fransen moesten zich terugtrekken. Die kans was echter klein. Ik kwam zelf uit het Franse leger, terugtrekken deden ze maar zelden. En zoals het er nu naar uitzag bleven onze troepen ook op deze positie.

Om tien voor half zes kwam de zon boven de horizon, en konden we eindelijk wat meer zien. Het was een lange nacht geweest. Om zeven uur mochten we vuur maken en koken. De Fransen zouden dan niet alle vuren meer zo duidelijk kunnen zien, en dus konden ze niet inschatten hoeveel soldaten er aan onze kant zaten. We sprokkelden snel wat hout en maakte een simpele maaltijd. Extra voorraden waren er niet, dus we moesten het doen met wat we in onze ransels en broodzakken hadden bewaard. Na het eten liep ik met Joseph een stukje naar de kruising zodat we een goed uitzicht hadden naar het zuiden. Aan onze rechterkant was het bos van Bossu, het strekte zich helemaal naar het zuiden uit en het moest ongeveer drie kilometer lang zijn. We keken nu de weg naar het zuiden af, die na enkele kilometers over een lage heuvel verdween. Tussen de weg en het bos rechts was nog een brede strook koren. Ergens midden in het koren

verderop zagen we een Nassau bataljon opgesteld staan, met wat lichte troepen op vooruitgeschoven posities. Het koren was behoorlijk hoog want we zagen enkel de bovenkant van de soldaten. Ik wees Joseph naar de Gemioncourt boerderij halverwege de weg naar het zuiden. Dit was de boerderij, waar we enkele weken geleden soldaat van de Berg hadden zien praten met Meindersma. Maar de boerderij werd nu goed verdedigd. Een Nassau bataljon had er vlak achter plaatsgenomen, en vast ook het gebouw bezet, maar dat konden we niet zien. Ook stonden er enkele stukken geschut. Waarschijnlijk van de rijdende batterij van Van Bijleveld, die bij onze divisie hoorde. Links van de weg naar het zuiden waren opnieuw grote korenvelden maar hier was het hele veld van rechts naar links doorsneden door een kleine beek met bomen. Het was niet echt een beek, meer een drassige greppel. We hadden de greppel al eerder gezien toen we hier moesten wachtlopen. Tussen ons en de greppel stonden enkele Nassau compagnies in vooruitgeschoven posities, in het koren. Maar waar was ons 27ste jager bataljon dan gebleven?

‘Nou ik zie overal lichte troepen in vooruitgeschoven posities in de greppel, en zelfs helemaal daar, op de linkerflank, zie je dat Evert?’ zei Joseph.

‘Ja, en die hebben geen groene jassen en broeken zoals de meeste Nassau bataljons, maar grijze broeken. Ja, dat zijn ze.’ antwoordde ik. ‘Poeh, ze zijn meteen de klos als de Fransen zouden aanvallen’.

Van de Fransen zagen we niets. Of toch? Helemaal naar het zuiden, op de lage heuvels waarachter de weg verdween, stonden enkele ruiters.

‘Die zijn niet van ons, ze kijken volgens mij deze kant uit’ zei Joseph.

‘De Fransen zijn dus nog in positie’ voegde ik er aan toe.

Enkele ogenblikken later verschenen er allerlei wagens en kanonnen op de heuvel. Voor onze ogen nam een complete rijdende artillerie batterij posities in. Dat deden ze binnen enkele minuten, zoals ik gewend was van het Franse leger. De lopen draaiden dreigend onze kant op. Gelukkig waren we nog ver buiten bereik.

Rond negen uur was het plotseling een drukte van belang op de kruising. De hertog van Wellington, de bevelhebber van alle

geallieerde troepen, arriveerde. Hij werd welkom geheten door de prins van Oranje die al eerder, rond half zeven, gearriveerd was, samen met zijn Pruisische cavalerie. Deze troepenmacht van vijftig manschappen vormde nog altijd de enige cavalerie. Waar waren onze regimenten?

In de uren die volgde gebeurde er weinig. Wel waren er steeds meer Fransen te zien. Lichte Franse infanterie loste wat schoten op onze voorposten, en die werden door onze troepen beantwoord. Hier en daar was wat Franse cavalerie te zien, maar die deden verder niets. Af en toe schoot een kanon op een doel, maar zonder resultaat. Het was nog te ver weg. Zo te zien lieten onze generaals het initiatief aan de Fransen, maar die maakten daar nog geen gebruik van. Ook zij konden natuurlijk niet veel zien. Aan onze kant was het terrein glooiend en er was ook nog het bos van Bossu. We hadden plek genoeg om tientallen bataljons te verstoppen, niet dat we die hadden, maar toch. De Fransen waren daardoor waarschijnlijk niet zo zelfverzekerd van hun zaak. Op het moment hadden we zeven bataljons ter beschikking, en dat was veel te weinig om zo'n groot terrein te verdedigen als de Fransen massaal zouden aanvallen. Bovendien hadden we bijna geen cavalerie en slechts twee batterijen kanonnen met zestien vuurmonden in totaal.

Er werden bevelen gegeven om de wapens nog eens goed na te kijken. Bij twijfel werden vuurstenen vervangen en hier en daar inspecteerde ik wat wapens van soldaten waarvan ik wist dat ze niet zo precies in hun onderhoud waren.

'Een rustig dagje zo, is het niet sergeant?' vroeg soldaat Scheek. Ik zag zijn handen trillen, dus hij was niet echt overtuigd van wat hij zei.

'Als ze al die troepen van ons hier zien, zullen ze vast niet aanvallen. Denkt u ook niet sergeant?' vroeg een andere.

'Mmh, laten we maar even afwachten. Maar als het op vechten aankomt zullen we ons mannetje moeten staan, we hebben geen keus' antwoordde ik. Ik had iets geruststellenders kunnen zeggen, maar ik wilde de soldaten ook niet voorliegen. Even later werden alle sergeants door Woesthof bijeengeroepen voor een vergadering.

‘Heren, ik heb een goed gevoel over vandaag’ begon hij in zijn bekende humoristische stijl. ‘Ik weet zeker dat het op vechten aankomt! Dus ik ben in mijn nopjes. Jij ook Eringaard?’

‘Ik ben er al weken klaar voor, laten we die Fransen terug naar Parijs drijven als varkens. En wel nu meteen!’

‘Helemaal mee eens, sergeant. Laten we het Franse zwijn slachten en er beulingen van maken!’ riep Woesthof uit.

‘Een beuling is een worst’ voegde hij daar zelf al gehaast aan toe voordat iemand iets kon vragen.

‘Maar nu even serieus heren. Even een paar praktische opmerkingen. Zoals al eens eerder besproken wordt een veldslag gewonnen door de standvastigheid van onderofficieren, zoals wij zelf. Natuurlijk geven de officieren de bevelen en vertellen ons waar we moeten gaan staan zodat we het makkelijkst te raken zijn door de vijand. En natuurlijk vuren de soldaten de geweren af. Maar wij heren, wij zorgen ervoor dat die soldaten ook blijven staan en de orders uitvoeren van de hoge heren. Wij zorgen ervoor dat de natuurlijke drang om je te verstoppen, als de kogels om je oren fluiten, wordt doorbroken. Zonder ons rennen de meeste soldaten weg bij het eerste schot, en zeker als ze nog nooit in de vuurlinie hebben gestaan, zoals veel van de jonge soldaten die we bij ons hebben. Dus jullie zullen taai moeten zijn, het voorbeeld moeten geven en schijtuizen keihard moeten aanpakken. Elke soldaat die maar even twijfelt geef je een beuk met de kolf van je geweer. Het zal even schrikken zijn en er zullen een paar voorbeelden gesteld moeten worden, maar dan zal de rest hopelijk blijven staan. We willen ook geen gewonden door eigen vuur, dus iedereen die klungelt met zijn geweer stuur je naar achter, naar mij. Ik vang hem op en help hem met zijn wapen. Als een soldaat gewond raakt wordt hij niet geholpen door zijn makkers in de linie. Niet geholpen dus! Dat is belangrijk, begrepen?! We willen niet voor elke gewonde ook nog eens één of twee man verliezen als gewondendragers. Gewonden worden uit de linies gehaald door de tamboers. En als die er niet zijn, blijven ze liggen waar ze liggen en zo nodig achtergelaten. Je mag ze ook vertellen zelf naar achter te kruipen als ze dat nog kunnen.

Ik sta zelf achter de linie zoals gebruikelijk en zal er vooral op letten dat *jullie* je werk goed doen. Dat zal mijn taak zijn! Op *jullie* letten. Aangezien een sergeant het voorbeeld geeft blijft hij tot nader order altijd op zijn post. Als één van *jullie* terugwijkt zonder bevel schiet ik hem neer. En dat meen ik serieus! Als een sergeant terugwijkt, neemt hij zijn hele sectie mee, en dat kan het begin zijn van het terugwijken van het hele bataljon.’ Woesthof stopte even met praten om één en ander op ons te laten inwerken en ging toen verder.

‘Ik wil dat *jullie* op een zelfde manier straks met *jullie* korporaals praten. Als een sergeant sneuvelt, volgt een korporaal hem op, dus dan moet hij weten wat te doen. Verder nemen *jullie* enkel orders aan van mij, tijdens de slag. De kapitein geeft toch altijd eerst de order aan mij. Zoals gebruikelijk herhaal ik die dan en maak hem zo nodig wat specifieker. Als ik hem niet herhaal, blijf je op je post. Dan ben ik gesneuveld of ik ben niet akkoord met het bevel. In beide gevallen krijg je vanaf dan bevelen van de kapitein zelf. Wat betreft de bevelen van de luitenants, die zullen er in principe niet veel geven tijdens het gevecht, de kapitein zal meestal de enige zijn die bevelen geeft.’

Na deze ‘opbeurende’ toespraak besprak ik soortgelijke punten met mijn beide korporaals, De Jong en Verschuur. Korporaals vuurden gewoon met de soldaten mee in de linies, behalve dan dus als de sergeant sneuvelde of gewond raakte. Dan moesten ze zijn plaats innemen.

Intussen namen de voorhoede gevechten in hevigheid toe. De vooruitgeschoven Nassau troepen die in het koren rechts van de weg naar het zuiden en in het bos stonden, drongen wat naar voren. Ze raakten slaags met de Franse voorposten en een klein detachement cavalerie. Daarop viel onze hele cavalerie, alle vijftig Pruisische landweer manschappen, aan en drong ze terug. Ze verloren vier man en dertien paarden en namen enkele Fransen gevangen. Die vertelde later dat tegenover ons de 5de Franse infanterie, en de 2de Franse

cavalerie divisie stonden en dat de rest van het Franse 2de corps spoedig zou volgen.

In de loop van de ochtend arriveerden nog twee Nederlandse bataljons ter versterking, beide behorende tot onze brigade; het 5de en het 7de Militie. Nu misten we enkel nog het Belgische 7de linie en dan zou de brigade, en de divisie, compleet zijn.

Rond één uur in de middag was de vijand overal te zien. Naast een onafgebroken stippelijijn van lichte Franse infanterie van links naar rechts over het slagveld, verschenen nu ook complete Franse bataljons op de heuvels aan de overkant. Zo te zien gingen ze de zaak nu serieus nemen! Het 27ste Jagers, in de verte te zien aan de linkerkant van het slagveld, was vol in gevecht.

Een uur later, om twee uur, kregen we bevel om alle uitrusting om te hangen en ons op de weg richting het zuiden op te stellen. Vóór ons stelde het 1ste bataljon van het 28ste regiment Oranje-Nassau zich op en marcheerde meteen weg, naar het zuiden. Enige tijd later was het onze beurt en het bataljon zette zich in beweging. Na ons volgde ook het 5de en 7de Militie. Een soldaat ergens voorin het bataljon stapte uit de colonne en moest langs de kant van weg overgeven van de spanning. Daarna rende hij snel weer naar zijn plaats. Veel soldaten deden een schietgebedje. Zelf pakte ik de hanger, met daarin verstopt het portret van Johanna, in mijn hand en kuste het vluchtig. 'Voor jou Johanna'.

'Wat zei je sergeant?' vroeg Cantzlaar die vlak naast me liep.

'Nee niets luitenant, niets.'

De luitenant had het zweet op zijn voorhoofd, maar zo heet was het niet. Toen hij zag dat ik naar hem keek, knikte hij kort. Ik retourneerde het gebaar. We wisten allebei dat de vuurproef van het bataljon er aan stond te komen.